

Poročamo — glosiramo

Prispevek za diskusijo o novi ustavi

Osnutka novih ustav SFRJ in SRS sta pomembna za knjigo in za založništvo iz dveh razlogov. Prvi je družbene in kulturne, drugi pa poslovne in ekonomske narave.

Najprej nekaj besed o družbeni in o kulturni. Po osnutku je »izobraževanje, razvijanje in uporaba znanosti ter razvijanje kulture in umetnosti bistven dejavnik razvoja socialistične družbe«. Ta dejavnik pa je seveda nemočen brez krepko organizirane založniške dejavnosti, ki nas oskrbuje z znanstvenimi, šolskimi, strokovnimi, leposlovnimi in drugimi knjigami. Knjig sicer osnutek izrecno ne omenja, a je na dlani, da brez njih ni dejavnosti, o katerih je govor, ne dosežkov, ki so v osnutku postavljeni.

Nadalje je v osnutku rečeno, da »socialistična skupnost ustvarja pogoje za kar najširše izobraževanje... in zagotavlja, da so pridobitve znanstvenega, kulturnega in umetniškega ustvarjanja... vsem dostopne.« Ker je knjiga najtrajnejša in najbolj avtentična prenašalka teh pridobitev, moramo omenjene pasuse, konkretizirane na knjigo, razumeti v tem smislu, da družba med drugim zagotavlja, da je knjiga »vsem dostopna«.

V ustavnem osnutku so torej formulirani cilji, h katerim težimo. Kako se bomo korak za korakom približevali tem ciljem? Kako se poslovno organizirati, da bi bilo napredovanje hitrejše? Kakšni naj bodo »pogoji«, ki jih ustvarja »družba«? Knjige so lahko »dostopne« prek javnih knjižnic, lahko pa tudi s pomočjo »privatnih«, kar velja danes samo za neznatno manjšino. Vse to so pereča konkretna vprašanja, ki jih naj v okviru ustavnih osnutkov rešujejo zlasti ustvarjalni založniški, znanstveni, uredniški in poslovni kadri. Pa tudi odgovorni predstavniki družbenih skupnosti, med katerimi so tudi taki, ki so brez vsakega posluha za tekoče težave založb. Brez takega konkretnega, vsakodnevnega postopnega reševanja ostanejo lepi daljnovidni člani ustavnih osnutkov samo neizpolnjene želje. So pa ti jasno formulirani cilji v veliko pomoč in v čvrsto oporo tistim, ki na teh področjih hočejo nekaj napraviti, zlasti založniškim delavcem. Poudarjajo bistveno pomembnost njihovega dela in odpirajo razglede, ki vplivajo upanje. Drži torej isto, kot drži za vso ustavo, zlasti za njen ekonomsko politični del: usmerja v resnični socializem, izhajajoč iz današnjih prilik in slabosti, vse pa je odvisno od tega, ali bomo krenili dosledno, znanstveno utemeljeno in realno po poteh, ki držijo k tem ciljem. Osnutek ustave spodbuja na razmišljanje o uspešnejši dejavnosti, poslovnosti in družbenih ciljev socializma. V tem smislu je neposrednega pomena tudi za današnji moment v založništvu.

In zdaj še nekaj besed o ekonomskem faktorju, ki se nanaša na knjigo, a je preciziran v ustavnem osnutku. Naše založništvo je znano kot šibek, manj akumulativen gospodarski dejavnik. Vendarle se je v prejšnjih fazah svojega razvoja lažje prebijalo kot v tako imenovani »pseudoliberalistični« eri. To ni le posledica izgubljenih beneficijev, temveč tudi vse večjega odtujevanja dohodka založniških podjetij in stekanja tega že tako minimalnega

dohodka v razne monopolistične centre. Znano je namreč, da so založniki v veliki večini solidni gospodarji. Splošno odtujevanje je zaradi nizke akumulativnosti v dvojni meri in takoj prizadelo založniška podjetja. Po osnutku nove ustave bo ta razvoj zaustavljen in založbe bodo same razpolagale s sredstvi svoje, pa čeprav skromne akumulacije, ki jim je nujno potrebna za vedno modernejše poslovanje. Ta pa je prav v zadnjih letih močnejše zaostajala ali pa bila sploh zaustavljena.

V osnutku ustave so omenjeni samo radio, televizija in tisk, ne pa tudi knjige. Pod pojmom »tisk« razumemo v dnevnem pogovoru predvsem časopise, v širšem smislu pa vse, kar se tiska, tudi knjige. Predlagal bi, da se v členu 203 osnutka namesto splošnega pojma »tisk« vneseta konkretniji besedi: časopisi in knjige. Res je, da so tu omenjena »občila javnega obveščanja« prav v zvezi z objektivnim obveščanjem, kar je le ena izmed funkcij knjige. Toda to drži tudi za časopise, zlasti pa za radio in televizijo. Knjiga »obvešča« in seznanja globlje, obširneje, bolj dokumentirano, dnevni in radijska vest pa ažurneje, neposredno. Mnoge družbenopolitične knjige, knjige dokumenti itd., v resnici predvsem ali pa samo obveščajo.

Lahko pa se tudi funkcije sredstev javnega obveščanja bolj konkretizirajo in razširijo. V tem primeru bi se četrti odstavek 203. člena glasil takole:

»Časopisi, knjige, radio, televizija in druga sredstva javnega obveščanja opravljajo družbeno funkcijo posebnega interesa in so dolžni odgovorno, resnično in objektivno obveščati javnost ter jo seznanjati s kulturnimi, znanstvenimi in drugimi pridobitvami.«

Zadnje besede »seznanjati s kulturnimi, znanstvenimi in drugimi pridobitvami« bi bile torej tudi dodane. Mislim, da bi taka formulacija bolj ustrezala duhu ustave, zlasti njenim temeljnim načelom. Prav tako pa tudi duhu časa, ki je s svetovnim letom knjige 1972 visoko dvignil pomen knjige v nacionalnih in v internacionalnih relacijah.

Ivan Bratko

Gledališka omika in gledališko delo v osnutku nove slovenske ustave

Čeprav je osnutek nove slovenske ustave izjemno razčlenjen, zelo obširen in v mnogih zadevah tudi presenetljivo nadroben, nikjer izrecno in posebej ne govori (in tudi ne more govoriti) o gledališču. Izrecno in posebej o nekaterih posameznih sestavinah kulture govori osnutek le izjemoma, in sicer tam, kjer poskuša z naštevanjem nakazati, če že ne opredeliti nekatere pomenske razločke med sestavinami kulture ali pomenske razločke glede družbenogospodarskega položaja posameznih področij kulture. Tako je npr. v 340. členu, kjer je govor o tem, kdo o čem sprejema predpise, rečeno: »Skupščine samoupravnih interesnih skupnosti za posamezna področja enakopravno z enotnim zborom združenega dela sprejemajo zakone in druge splošne akte, ki se nanašajo na: ... kulturo ter založniško dejavnost in film ...« Formulacija je vsekakor dokaj dvoumna: moč jo je razumeti tako, da bosta založništvo in film poslej iz kulture izločena, da torej nista kultura, čeravno sta tudi to, mišljena pa je gotovo tako, da ustavno dokončno uzakonja sedanje ne čisto jasno stanje, da sta namreč založništvo in film izra-